

KÁRPÁTI RAPSZÓDIA

(Regényrészlet)

Írta: ILLÉS BÉLA

A tótokról tudtam azt is, hogy sokan, több mint kétmillió élnek Magyarországon, a ruszinföldtől nyugat felé. Tudtam továbbá, hogy nagyon sok tót vándorol ki Amerikába, mert földjük nincs és munkát nem igen kapnak Magyarországon. Elméletileg ismertem hát a tótokat, de a valóságban sokáig csak egy tótot láttam. Govrikot. Míg egyszer, két marhavagomban hetvenkilenc tót érkezett Szolyvára. A tótokat a gyár hozatta, mikor megkezdték az új gyár, a metilalkoholgyár építését.

A hetvenkilenc tótot a gyárigazgatóság egy barakban helyezte el. Amennyiben én a dolgot meg tudtam ítélni, ezek a tótok emberek voltak. Ettek, ittak, beszéltek éppúgy, mint a szolyvaiak. Csak éppen más nyelven beszéltek és még kevesebbet ettek.

Ruházatuk éppoly kopott volt, mint a ruszinoké, csak éppoly széles bőrtüszőt hordtak a derekukon és bőrbocskort a lábukon. Reggeltől estig ott dolgoztak az épülő gyáron, aztán mostak, vasaltak, főztek. Mikor besötétedett, nem gyújtottak világot, hanem a sötétben ülve énekeltek. Nagyon szomorú, nagyon szép dalokat énekeltek.

A tótok nem dolgoztak rosszabbul, mint a többi építőmunkások, mégis két krajcárral kisebb órabért kaptak, mint a magyarok, ruszinok és zsidók. A szolyvaiak nevezték az »olcsó Jánosokon«.

A tótokról azt beszélik, hogy akárhova is kerülnek, mindenütt találhatnak ismerőst, barátot, rokont. Egy dal azt állítja, hogy a kannibálok fogságába esett tót a kannibálfőnökben régi komájára ismert. A mennyországba igyekvő tót pedig a kaput őrző Szent Péterben ismert nagybátyjára. A mi tótjaink azonban sokáig nem lettek Szolyván, sem környékén, se barátot, se rokont. Ugy éltek, mintha rajtuk kívül nem volna élőlény a Kárpátok alatt. De hogy így, elszigetelten élve is megismerkedtek a szolyvai viszonyokkal, kiderült, amikor a tótok munkafelügyelője, Safranyik, összetalálkozott Gagatkó Fjodor polenai korcsmárossal, akiben régnemlátott puszipajtására ismert. Safranyik és Gagatkó tizenkét év előtt egy Timescu nevű erdélyi román parancsnoksága alatt magyar huszárok voltak — Amerikában, egy texasi vándorcirkuszban. Ez a foglalkozás elég jövedelmező volt, de Gagatkó gyomra nem sokáig bírta. Az attrakció ugyanis, amit Timescu magyar huszárai mutogattak, főleg — nyereg alatt puhított — nyers lóhús evéséből állott. És ezt nem minden gyomor bírja. A Gagatkóé például nem bírta. Elment hát titkárnak egy baptista prédikátorhoz.

Gagatkó örömeiben majd kiugrott a bőrből, mikor régi huszárpajtását viszontlátta. A kiszolgálást feleségére bízva, elbeszélgetett Safranyikkal »a régi jó időről«, amerikai módra szódavizet keverve az italba. A szódával kevert áizspálinkának — amelyet Gagatkó így viszkivé léptetett elő — förtelmes íze volt, de Amerikára emlékeztetett, ha nem is ízével, legalább a készítési módjával.

A két volt huszár angol nyelven beszámolt egymásnak az utolsó tíz esztendő eseményeiről. Mikor már jócskán ittak, Safranyik rátért arra a kérdésre, ami az oldalát fúrta:

— Mondd, my frend, miért nevezik Szolyván a zsidókat magyaroknak?

— Azért, mert Szolyván a magyarok csak a zsidókkal együtt képeznek többséget.

— Értem. Ez itt ugyanúgy van, mint Kassán. Most még csak egyet mondj meg old frend. Hogy a magyarok miért számítják a zsidó-

kat magyaroknak: ez világos. De miért nevezik a zsidók önmagukat magyaroknak?

— Na hallod, ez is kérdés? Ha a zsidó önmagát zsidónak vallja, a szomszédja már büdös zsidónak nevezi. Ha meg magyarnak vallja magát, akkor ő nevezheti a szomszédját tetves ruszinna. De mért érdekel téged annyira a zsidó?

— Megmondhatom — felelte rövid gondolkodás után Safranyik — és meg is mondom. Tudod, my frend — folytatta suttogva — a dolog úgy áll, hogy mi, tótok két krajcárral kevesebb órabért kapunk, mint a ruszin, magyar és zsidó munkások. Azt tudom Amerikából, hogy *valaki* mindig kevesebbet keres, mint a többi. Itt a néger, ott a zsidó, amott a tót... Azon töröm a fejem, hogy lehetne megcsinálni, hogy — ne érts félre, old frend — szóval, mikép lehetne megcsinálni, hogy a tót munkás ugyanannyit kapjon, mint a magyar és helyette a zsidó kapjon kevesebbet. A gyárnak mindegy, hogy ki az olcsó János, de a tótnak nem mindegy.

Mialatt Safranyik azon törte a fejét, hogy lehetne egyszerre hozni a tót és a magyar munkás keresetét — a gyárigazgatóság megoldotta a kérdést. Nem a tótok órabért emelte fel két krajcárral, hanem a magyar, ruszin és zsidó munkásokat szállította le.

A szolyvaiak rettenetesen felháborodtak. De gyűlöletük nem a gyárigazgatóság ellen fordult, hanem a bérnyomó tótok ellen.

— Megálljatok bitangok!

— Agyon kell ütni a gazembereket!

— Ilyet agyonütni nem gyilkosság! Hisz a tót — nem ember.

A szolyvaiak efféle dologban könnyen döntöttek. Nyelv- és vallás-különbségre való tekintet nélkül egyhangúlag elhatározták, hogy »emberségre tanítják« a tótokat. Ebben az »oktató munkában« minden szolyvai munkás szívesen akaródzott résztvenni, de az okosság önmérsékletre intett. Ha a ruszinok is résztvesznek a tótok kioktatásában, akkor a főszolgabíró beavatkozik és lecsuktatja a támadókat. Lehet, hogy akkor is beavatkozik, ha csak magyarok verik el a tótokat, de ez a beavatkozás nem veszedelmes. A főszolgabíró ebben az esetben nem a támadókat, hanem a megtámadottakat fogja lecsuktatni. Határozatba ment tehát, hogy a tótokat a magyarok fogják elverni és ebben a munkában csak egy-két zsidónak lesz joga résztvenni. Olyan zsidónak, akiket mindenki magyarnak számít.

Szombaton este — bérfizetés után — hangos volt a korecsma.

Fogyott a bor és fogyott a pálinka.

Máskor szombaton este két csendőr is vigyázott a korecsmára, most a közelbe se jött csendőrféle.

Szabad a vásár!

A bor tudvalevőleg bátorságot kölcsönöz. De ha olyan ember issza, aki bor nélkül is bátor, annak a bor elveszi az eszét. Így történt a szolyvai magyarokkal. Mikor éjféltáját rámentek a tótokra, ész nélkül csinálták a dolgot. Két legény bedöntötte az aítót, kettő két ablakot tört be — aztán neki a tótságnak.

— Üsd a bitangot!

A magyarok ordítottak, harsányan, de nem sokáig. A tótok, vagy ébren várták a támadókat, vagy nagyon könnyű volt az álmuk, mert az első szóra valamennyien talpon voltak. Ők nem kiáltottak, hanem ütöttek. Lécekkal, dorongokkal, fejszenyével, székkel.

A harc rövid ideig tartott.

A magyarok teljes vereséget szenvedtek.

Reggelig Szveida doktor huszonkét sebesültet kötözött be. Tizen-nyolc magyart, négy tótot.

Reggel, mikor az asztalos épp azon fáradozott, hogy legalább egyetlen ép székét vagy asztalt fedezzen fel a tótok barakjában, csendőrök jöttek. A főszolgabíró tizenkét tótot hűvösre tett.

A gyárigazgatóság tiltakozott.

— A legjobb munkásaink! Ártatlan emberek! Megtámadták őket s ők védekeztek. Ez minden bűnük.

A főszolgabíró belátta, hogy a gyárigazgatóságnak igaza van. Kiengedte hát a tótokat és helyükbe — tizennégy ruszin munkást fogatott be. Most a munkások tiltakoztak.

— Ártatlan embereket fogtak le! A ruszinok nem vettek részt a verekedésben. Ha a tótok ártatlanok, ők még sokkal ártatlanabbak. Amíg ki nem engedik őket, nem dolgozunk.

Kedden reggel a magyar, ruszin és zsidó munkások letették a szerszámot. Délben már a polenkai fatelep is »leállott«. Délután átragadt a sztrájk Hársfalvára.

De a tót munkások tovább dolgoztak.

Az építkezést és a tót barakot csendőrök vették körül.

A szolyvai munkások fogadkoztak, hogy megmutatják azoknak a »disznó tótoknak«, hogy hol lakik az Isten.

A tótokat megnyugtató, a gyárnak egy cseli származású mérnöke, bizonyos Szedlacsek nevű úr, ebédszünet alatt beszédet intézett hozzájuk, valami olyan nyelven, amiről ő azt hitte, hogy tót nyelv.

— Ti nem vagytok aljas, bitang szocialisták — szavalta Szedlacsek — ti hű fiai vagytok a magyar hazának, hű alattvalói felséges királyunknak.

A tótok nem sokat értettek Szedlacsek szavaiból, de azt megértették, hogy Szolyván sztrájk van. Ebédszünet után hetvenkilenc tótból csak huszonhárom vette fel a munkát. Délután folyamán ezek is sztrájkba állottak.

Szerdán a főszolgabíró kiengedte a tizennégy ruszint. De a sztrájk tovább folyt. A munkások a régi bérek visszaállítását követelték és a sztrájk áterjedt a Szolyvától egy órányira fekvő volóci fatelepre is.

Csütörtökön a gyárigazgatóság a magyar, ruszin és zsidó munkások számára visszaállította a régi béreket. A sztrájk tovább folyt. A magyar, ruszin és zsidó munkások most már bércemelést követeltek a tót munkások részére is. Leghangosabbak a bekötöttfejű magyarok voltak. Ugyanazok, akik pár nap előtt meg akarták verni a tótokat.

Csütörtökről péntekre virradó éjjel a gyárigazgatóságnak kitűnő ötlete támadt. Kidoboltatta, hogy a sztrájkot antiszemiták szervezik — a Mózesvallású gyárigazgató ellen.

Erre a zsidó munkások léptek előtérbe.

Pénteken nem a bekötöttfejű magyarok, hanem a kaftános zsidó munkások vitték a szót, az ősi léber próféták összes borzalmas átkait szórva a gyárvezetésre.

— Kendözött babiloniai szajha, közeleg az ítélet dörgött a szó az igazgató pirosfedelű svájci villája felé.

Szombaton a gyárigazgatóság megadta magát: a tótok ugyanolyan hért kapnak, mint a többiek.

A megegyezés aláírása után a zsidó kultúregyesület elnöke Feldmann, beszédet intézett a szolyvai munkásokhoz:

— És aki ezentúl azt meri mondani, hogy a tót nem ember, az gazember német kutya! — fejezte be szónoklatát.